

Tidsskriftskopi:

Historisk aarbog fra Randers Amt.

Buchtrup, Dimitri Poul

**Beretningen om familien Buchtrup, Møllehøj Plantage, Buchtrups Maskinfabrik og
Tranekær i Randers**

2022

Årg. 116 (2022)

30-40

BestillingsId: 1763233602751

Dette materiale er indskannet og fremsendt elektronisk i henhold til aftale med COPY-DAN Tekst & Node.

Det er ikke tilladt for slutbrugeren at videresende det indskannede materiale til andre.

Beretningen om familien Buchtrup, Møllehøj Plantage, Buchtrups Maskinfabrik og Tranekær i Randers

Af Dimitri Poul Buchtrup

Navnet "Buchtrup" stammer fra landsbyen Bugtrup i nærheden af Kolind på Djursland og er blevet "fortysket" i stavemåden. Familiens forskellige grene har eller har haft tilknytning til Djursland og her først og fremmest Ebeltoft samt Aarhus. En anden slægt "Ørting" har gennem 2 - 3 generationer giftet sig ind i Buchtrupslægten, hvor fætre og kusiner har giftet sig, så man næsten kan frygte indavl, hvilket der også er eksempler på i tidligere generationer.

Det følgende er historien om Møllehøj Plantage og Buchtrups Maskinfabrik, som begge blev skabt af en gren af slægten Buchtrup, hvor "hovedpersonen" er min farfar Holger Theodor Buchtrup. Det er også historien om Tranekær, som Holger Th. Buchtrup købte i 1897, og som familien boede på i flere generationer.

Holger Th. Buchtrup var søn af min oldefar Valdemar Buchtrup, der blev født den 1. juni 1827 i formentlig Ebeltoft, som den yngste af en søskendeflok på 7.

Valdemar Buchtrup var uddannet inden for land- og skovbrug og fik arbejde som skytte hos sin 14 år ældre bror, Christian Severin Buchtrup, der også var uddannet land- og forstmand og som besad forskellige

skovridderstillinger i blandt andet Løvenholm. Christian Severin Buchtrup købte på et tidspunkt Kobbergård ved Ebeltoft. Da Valdemar Buchtrups far døde i 1828, giftede hans mor, Karen Olsen, sig med Niels Ørting, der var købmand og svensk og norsk konsul i Ebeltoft.

Valdemar Buchtrup var med i krigen mod Tyskland i 1848 - 1852, hvor han som bereden skytte tilhørte et korps, kaldet "Herregårdsskytterne". Som bereden skytte skulle man kunne skyde lige godt fra både venstre og højre skulder. Han var en dygtig skytte og gik på jagt, til han var over 90 år. Når der på agerhønejagt var befippede "københavnerejægere" med, som ikke rigtig kunne ramme, brillierede han, når hønseflokken lettede med at dublere en fra højre og en fra venstre skulder.

I 1854 købte Valdemar Buchtrup, som på det tidspunkt boede på Frydensberg i Hyllested sogn på Djursland, sammen med sin svoger P.J. Ørting, der var købmand, konsul og borgmester i Ebeltoft, herregården Vår ved Nibe. Fra 1856 til 1873 ejede Valdemar Buchtrup Vår alene.

Holger Theodor Buchtrup blev født på Frydensberg den 13. april 1861.

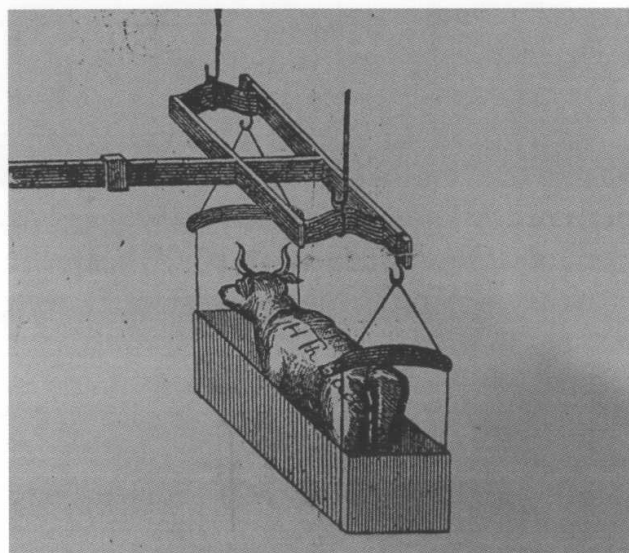
Østervang ved Asferg. Foto: Purhus Lokalkiv.

Produktion af landbrugsmaskiner starter

Efter salget af Vår i 1873 købte Valdemar Buchtrup i 1876 Østervang og en parcel, matrikel.nr. 17 f, på Kåthede sammen med Herredsfuldmægtig N. Poulsen, der ejede den nærliggende ejendom "Risagergård". Hedeparcellen 17 f er beliggende et par kilometer nord for Asferg. N. Poulsen købte i 1880 yderligere tre parceller af Kåthede, og i 1894 solgte N. Poulsen sin andel af Østervang og de fire hedeparceller til Holger Th. Buchtrup, som samtidig overtog Valdemar Buchtrups andel af Østervang.

Holger Th. Buchtrup begyndte omkring 1880 sammen med smedemester Jensen at udvikle nye maskiner til landbruget. Dette foregik i smedien på Svallinggård. Smedemester Jensens barnebarn drev indtil for få år siden Asferg Smedje. Som noget af det første lavede Holger Th. Buchtrup en kombineret vægt og læsserampe til kreaturer som blev udstillet på en redskabsudstilling i Odense i 1881.

Op gennem 1880'erne udviklede Holger Th. Buchtrup flere maskiner til landbruget blandt andet en plov, der fik navnet "Torpedoploven", men først og fremmest udviklede han en kombineret roe-frø-så-maskine og radrenser. Den fik han verdenspatent på,

Kreaturvægt fra Østervang. Privat foto.

og den var med i verdensudstillingen i Paris i 1900. I 1906 fik den sølvmedalje på en anden udstilling. Den var så meget forud for sin tid, at den i modificeret stand blev fremstillet frem til 1960'erne.

Min far Poul Oskar Theodor Buchtrup, blev født på Østervang den 19. april 1895. Han var nummer fem i en søskendeflok på otte.

Møllehøj Plantage/Buchtrups Plantage

Holger Th. Buchtrup og N. Poulsen tilplantede heden omkring 1892, og jorden blev pålagt

freds-skovspligt. Der blev på arealet i 1915 bygget en landbrugs- og skovejendom kaldet Møllehøj, opkaldt efter en gravhøj, der ligger 50 meter fra gården.

Der blev gradvist gennem årene tilkøbt arealer øst og vest for Kåthedevej således, at Møllehøj Plantage og landbrugsjord i dag er 173 ha.

Møllehøj Plantage kaldes "Buchtrups Plantage" på generalkortet, hvor det fejlagtigt er stavet "Bugtrups" Plantage. På de 173 ha ligger ud over gården Møllehøj, ejendommene Madsbo og Tinglevgård. Tinglevgård, der internt i familien kaldes "Truegården", har ligget i udkanten af landsbyen Tinglev, som uddøde under pesten i midten af 1600-tallet. I dag anes reminiscenserne af en brønd og en kirke, der hvor Tinglev har ligget. Stedet kaldes nu "True Krat", som er beliggende i den nordøstlige del af Møllehøj Plantage. Af ejendommens samlede areal på 173 ha udgør 55 ha agerjord og 118 ha skov og krat. Skoven drives ekstensivt for at fremelske de bedst mulige betingelser for sneppejagt.

På ejendommen Møllehøj boede i en årække ejendommens bestyrer Laust, som hørte dårligt. På et tidspunkt kom Holger Th. Buchtrup på "inspektion". Alt, hvad Laust havde lavet, var ifølge Holger Buchtrup mere eller mindre udført forkert, og Holger Buchtrup blev mere og mere ophidset over Lausts fejl og skældte ham højlydt huden fuld. Da han forpustet var færdig med sin svada, tog Laust - der ikke var helt dum - hånden op til øret og sagde "Hvarr?".

Møllehøj Plantage var under 2. Verdenskrig nedkastningsplads for en gruppe i modstandsbevægelsen. (AS-gruppen)

Møllehøj Plantage var nærmeste nedkastningsplads fra Hvidstengruppens nedkastningsplads, som lå i Allestrupgård Plantage, nu kaldet Blichers Plantage. Når min far og jeg var på jagt på Kåthede i 1943-1944 un-

drede det os, at skoven og heden var dækket af sølvpapirstimler. Vi vidste ikke, at der fandt nedkastning sted, og vi anede ikke, hvad den nyopfundne "radar" var for noget. Strimlerne blev kastet ud fra de allieredes fly inden nedkastning af våben for at vildlede tyskerne, som havde stillet en radar op ved Handest, der ligger få kilometer fra Kåthede. I oktober 1944 blev sølvpapirgåden løst for os, da vi i hestevogn en morgen var fire personer på vej på jagt i skoven. Vi blev standset af fire maskinpistolbærende mænd. Det kunne både være sabotører eller hippofolk, som i efteråret 1944 udførte masser af clearingmord.

Det var heldigvis den første mulighed, som var tilfældet, og jeg og min fætter Rudolf Sand blev sat til at hjælpe med at bære de nedkastede containere fra heden ind i skoven med henblik på senere afhentning. Et medlem af gruppen, som var en kommunistisk gruppe, skrev omkring 1960 i en bog om episoden omtrent således: "Fabrikant Buchtrup var meget oprevet og skældte ud over at være blevet afbrudt i sin jagttur". Det er imidlertid ikke korrekt. Ingen ytrede et ord, hvilket giver sig selv, når vi blev holdt op af fire maskinpistolbevæbnede mænd.

Tranekær

Holger Th. Buchtrup købte i 1897 Tranekær i Randers, efter at ejendommen havde skiftet ejer tre gange over en femårig periode. Prisen var 20.000 kr., hvoraf 15.000 kr. var prisen for jorden og bygninger, og 5.000 kr. var prisen for inventar og kreaturer. Tranekær var et landbrug med en markant hovedbygning, som lå i nordbyen mellem Vester Boulevard, Frederiksborg Allé og Hobrovej. Tranekær var blevet opført i 1855 til 1856 af kaptajn O. C. Trane. Ejendommen hed oprindeligt Marienlyst efter O. C. Tranes ægtefælle Marie. Ejendommen har skiftet navn flere gange, fra "Marienlyst" til "Tranekær" til "Frydensbo" og derefter til "Tranekær" igen.

Holger Th. Buchtrup ved søen ved Tranekær. Foto: Randers Stadsarkiv

Luftfoto af gården Tranekær, omkring 1958. Søen er det eneste, der stadig kan ses i området, der nu er tæt bebygget. Man ser Hobrovej og Vandtårnet i baggrunden. Gaden i forgrunden er Frederiksborg Allé. Foto: Randers Stadsarkiv

I perioden 1872 til 1893 var Tranekær ejet af Per Hvid, der blev idømt tugthusstraf for drabet på sin gartner. Det siges, at han betalte sig fra at afsone ved at lade en anden afsone i sit sted. Dog skulle han en gang om året afsone en uge i tugthuset og gå i optog med de andre fanger. Per Hvid spøjte på Tranekær fra sin død og frem, til Tranekær blev revet ned i 1983.

I starten af 1900-tallet brændte den nordlige fløj af Tranekær, som var en staldbygning. Fløjen blev ikke genopbygget, men blev omlagt til have med den nordlige sidemur som læmur. Til Tranekær hørte en del landbrugsjord, som i tidens løb blev bortforpagtet til forskellige forpagtere, der boede i Tranekærs forpagterbolig. Frem til omkring 1960 kom beboerne fra de omkringliggende gader og købte mælk. Der var både køer, heste og grise. Det var temmelig usædvanligt, at der helt frem til ca. 1960 lå et så forholdsvis stort traditionelt landbrug langt inden for bygrænsen. Omkring 1960 blev landbruget på Tranekær nedlagt, og jorden blev derefter gradvist udstykket.

Søen i haven på Tranekær havde en bestand af gråænder, som vekslede mellem søen i Doktorparken og søen i Tranekærs have. Nytårsaften benyttede jeg og mine jagtkammerater os af lejligheden til at reducere bestanden i ly af larmen fra nytårsraketterne.

På Tranekærs jord på den østlige side af Hobrovej lå der frem til efter 2. Verdenskrig en hvid bygning kaldet: "Det gamle vandværk". Bygningen blev anvendt til opbevaring af stangjern til fabrikation på fabrikken. I slutningen af krigen opbevarede modstandsbevægelsen våben i bygningen, hvilket tyskerne aldrig nåede at opdage.

Buchtrups Maskinfabrik

Pladsforholdene på Østervang og Svallinggårds smedje blev op gennem 1880'erne for

trange, og i 1887/1888 flyttede Holger Th. Buchtrup fabrikken til Gl. Scandias lokaler i Østergrave. I 1906 brændte fabrikken, og han byggede nu en ny fabrik på noget af Tranekærs grund vis a vis Tranekær. I de følgende år voksede produktionen og antallet af medarbejdere, og fabrikken udviklede sig rimelig godt.

1. Verdenskrig brød ud i 1914 og Holger Th. Buchtrup fik problemer i forbindelse med, at han ændrede ejerforholdet til, at Buchtrups Maskinfabrik var et aktieselskab. Det varede kun kort tid, og så blev ejerforholdet ændret tilbage til, at fabrikken igen var en enkeltmandsvirksomhed ejet af Holger Th. Buchtrup.

Omkring 1920 fik Holger Th. Buchtrup konstateret mavekræft, som svækkede ham meget. Han døde af sygdommen den 30. juni 1924.

Den eneste af hans otte børn, der reelt havde forudsætningerne for at føre fabrikken videre, var den 29-årige Poul Oskar Theodor Buchtrup, der havde eventyrblod i årene. Han var handelsuddannet fra Niels Brock og havde været i lære hos International Harvester i Neuss am Rhein. I perioden fra 1916 til 1919 tog han til Sibirien, hvor han blev ansat i Østsibirisk kompagni. Han havde sæde i Irkutsk, men efter kort tid sagde han op og blev selvstændig handlende med blandt andet smør, zobelskind og meget mere. Den russiske revolution nåede Irkutsk, og han skulle på et tidspunkt sejle over Ob floden. Han spurgte sig for, om det var sikkert at sejle over, hvilket han fik bekræftet. Det viste sig imidlertid, at der midt på floden sprang væbnede rødgardister frem, og han blev anholdt og sat for et tribunal af rødgardister. Det var på det tidspunkt ensbetydende med en dødsdom. Heldigvis viste det sig, at den ene af de tre medlemmer af tribunalet var Poul Oskar Theodor Buchtrups tidligere slædefører. Denne gav sig hverken til kende overfor Poul Oskar

Ansatte på Buchtrups Maskinfabrik ca. 1892, da den lå i Østergrave. Privat foto.

Ansatte på Buchtrups Maskinfabrik i 1898. Privat foto.

Theodor Buchtrup eller de to andre medlemmer af tribunalet. På mirakuløs vis blev Poul Oskar Theodor Buchtrup frikendt med hjælp fra sin tidligere underordnede. Da fronten nærmede sig, måtte de danskere, der boede i Irkutsk, flygte. De stjal et lokomotiv med to vogne, og de kørte østpå. Turen tog et par uger. Undervejs måtte de stjæle mad, hvor de bedst kunne. De stjal blandt andet høns til de lokales store vrede. Den ene af togvognene i det stjalne tog, var fyldt med dåsesardiner, som de spiste. Min far har fortalt, at han fra da af ikke kunne tåle synet af sardiner. Togrejsen endte i Vladivostok, og herfra tog han først til Japan og derfra til Californien, hvor han mødte sin bror, Sophus Buchtrup. Poul Oskar Theodor Buchtrup havde gennem nogen tid sendt zobelskind til sin bror i Californien i prøveposer fra Sibirien og fik ved at sælge skindene midler til sin videre færd.

Poul Oskar Theodor Buchtrup kom tilbage til Danmark i 1920, men han kunne ikke finde sig til rette i de "trange" danske forhold, og inden faderen, Holger Th. Buchtrup fik konstateret

kræft, tog han til Estland, hvor han blev ansat i estlandsafdelingen i et dansk VVS-firma. Her mødte han min mor Klaudia Irene Buchtrup (født Maeberg), som han blev gift med i Estland i 1925.

Klaudia var datter af en estisk byggemåtter og godsejer, hvis meget religiøse kone bekendte sig til den ældgamle sekt af den østortodokse kirke kaldet "Saryvera". Da 1. Verdenskrig var slut, blev Estland selvstændig efter mange år under det russiske zarvælde. "Saryvera" havde været forbudt at dyrke under Zar Nikolai, og Adó - Klaudias far, som var estlænder - byggede en kirke i Tallinn, hvor Klaudias mor Sinaida - der var hviderusser - derefter kunne dyrke sin tro. Kirken ligger der endnu, og er den eneste kirke i Tallinn, hvor Stareyvera dyrkes.

Selvom familien boede i Estland, blev der i hjemmet talt russisk, som var Sinaidas modersmål, også selvom Adó ikke var velbevandret i russisk. Klaudia blev ved sin død i 1982 begravet fra kirken i Tallin, som hendes far havde bygget.

*Mine forældre, Klaudia og Poul Buchtrup.
Privat foto.*

*3 generationer på Tranekær omkring 1940.
Fra venstre: Dimitri Poul Buchtrup, Holger Th.
Buchtrup og Poul Buchtrup. Privat foto.*

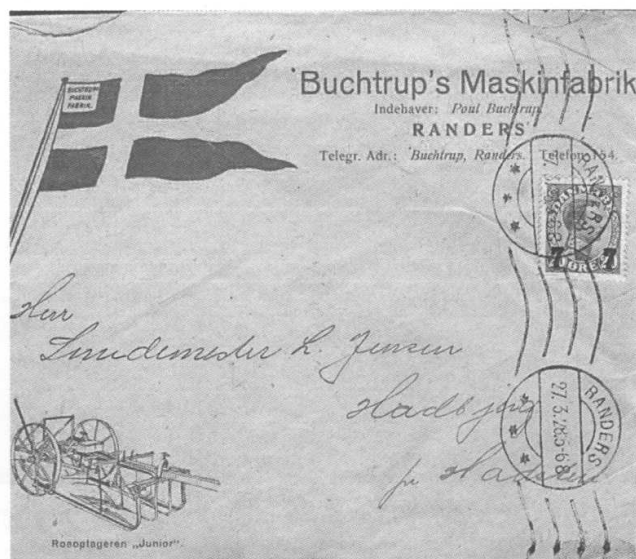
Holger Th. Buchtrup boede fra slutningen af 1890'erne til sin død i 1924 på Trankær.

Poul Oskar Theodor Buchtrup blev efter sin fars død af sin mor, Minna Buchtrup (født Ørting), bedt om at overtage fabrikken, og efter nogen betænkningstid indvilligede han i det. Han flyttede ind i den sydlige ende af hovedbygningen på Tranekær sammen med Klaudia, mens Minna boede midt for og i den nordlige del af hovedbygningen. Ved Minnas død i 1935 flyttede Poul Buchtrup og Klaudia efter en større ombygning ind i Minnas tidligere lejlighed.

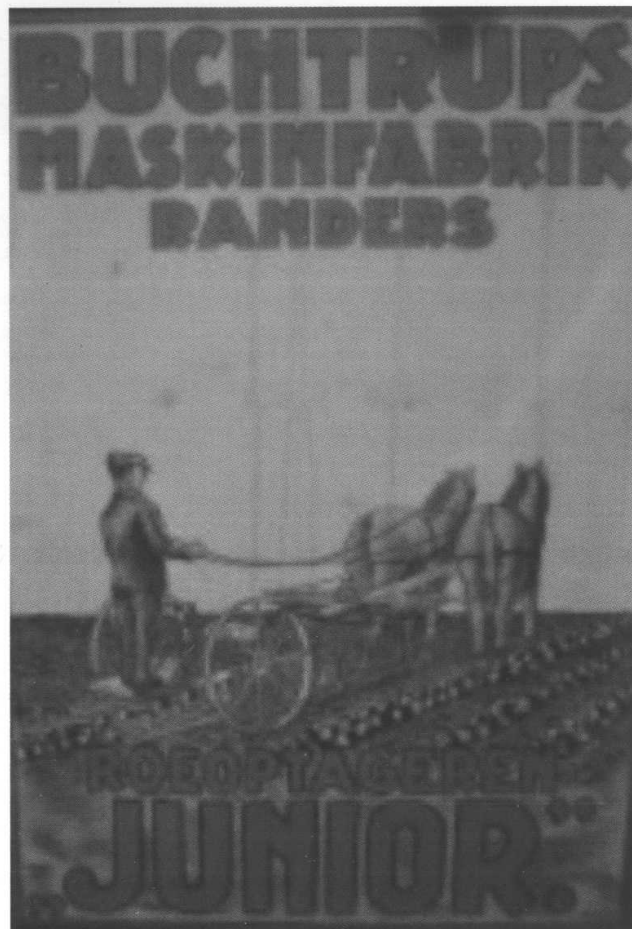
Jeg, (Dimitri Poul Buchtrup), der er enebarn, blev født på Tranekær den 29. april 1929.

Fabrikken slap godt gennem 1929 og den efterfølgende finanskrisse. Den en- og torækkede roeoptager kaldet: "Junior" (se illustrationen) kom i produktion i midten af 20'erne, og en kartoffeloptager, en tallerkenharve og vibrationssigten "Vibra" kom i produktion fra starten af 1930'erne. Min farbror Sophus Buchtrup havde medbragt "Vibrasigten" til grussortering fra Sydamerika, og især den satte vældig gang i fabrikationen. Hvert lille sogn med respekt for sig selv skulle etablere en grusgrav, og Buchtrups Maskinfabrik havde næsten hver uge året rundt besøg af et fuldtalligt sogneråd på ca. 10 medlemmer, som i samlet trop skulle deltage i købsprocessen, og som på behørig vis blev beværtet med stor frokost på et af byens hoteller eller kroer.

Fabrikken stod færdig og var i gang med produktion ved udbruddet af 2. Verdenskrig. Krigens materiale-mangel klarede Poul Oskar Theodor Buchtrup blandt andet ved opkøb af gamle vindmøller, der stod overalt på gårdene, så også denne krig klarede Buchtrups Maskinfabrik på acceptabel vis. Tyskerne bombede i slutningen af krigen danske virksomheder og kulturhuse og udøvede clearing-mord som hævn for modstandsbevægelsens

Firmakuvert fra Buchtrup's Maskinfabrik sendt fra Randers den 27. marts 1928 til Hadsbjerg ved Hadsten. Roeoptageren "Junior" ses på kuverten.

Roeoptageren "Junior" indgik også i produktionen på fabrikken. Privat foto.

Buchtrups Maskinfabrik før branden i 1937 (Bygget 1906). Den lå over for Tranekær ud mod Hobrovej. Privat foto.

Kortudsnittet herunder viser fabrikkens placering over for Tranekær, 1906-1937. SDFE-kort: Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

bombninger og likvideringer. Fabrikken slap for tyske bomber under krigen og vi slap for, i modsætning til mange andre efter krigen, at blive hængt ud som "tysker-leverandør" - som vi selvfølgelig heller ikke var.

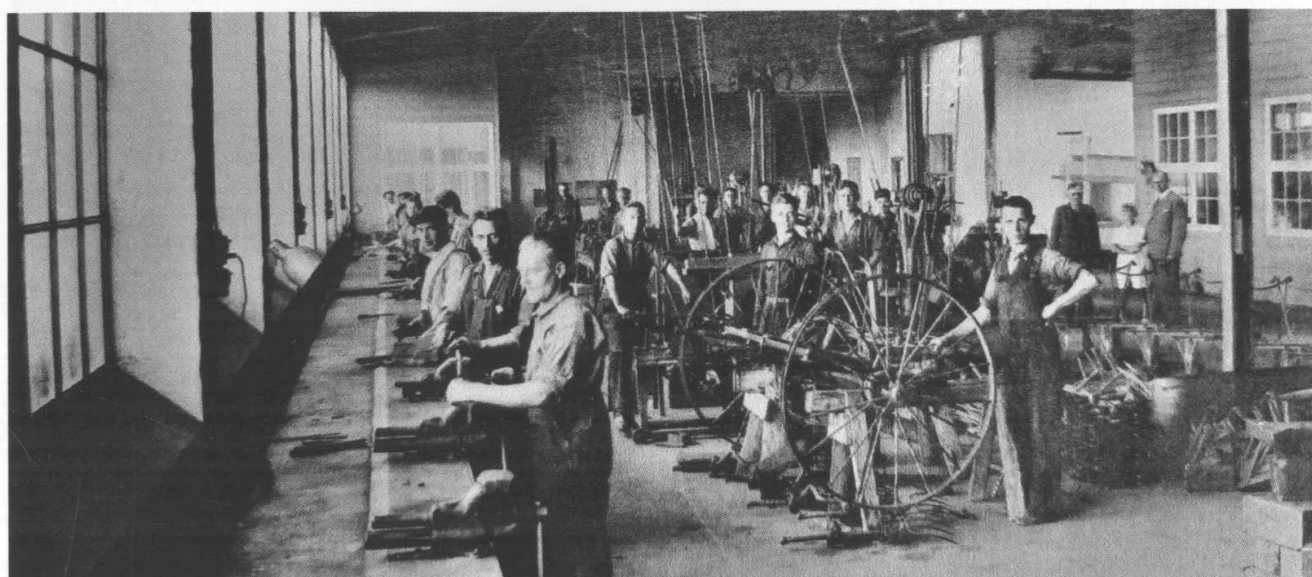
Jeg fik realeksamen i 1946 og ville fortsætte på handelsskolen. På et tidspunkt fik vi besøg af en bekendt, som fortalte om "adgangskursus til polyteknisk læreanstalt". Jeg og mine forældre enedes om, at jeg skulle prøve at gå den vej. Der var efter krigen et vældigt pres på ansøgningen

til studiet, og presset øgedes ekstra på grund af norske ingeniørstuderende, som blev inviteret til Danmark grundet tyskernes overtagelse af den norske polytekniske læreanstalt under krigen. Det var det hårdeste år i mit liv. Jeg stod som 17-årig med en jævn realeksamen og kæmpede om adgang til Polyteknisk Læreanstalt i konkurrence med færdiguddannede studenter med pæne studentereksamener - som dog ikke var gode nok til at give direkte adgang til studiet. Efter et år med umanerligt stress og slid lykkedes det mig til min egen store overraskelse

Buchtrups Maskinfabrik, ca. 1939. Privat foto.

I 1937 brændte fabrikken ned til grunden, og der blev genopført en ny fabrik på hjørnet af Hobrovej og Vester Boulevard i Randers. (Nu er det ABC-supermarked, der ligger på stedet.)

De ansatte på Buchtrups Maskinfabrik, ca. 1939. Privat foto.

at få en af de få studiepladser, hvorefter resten af studiet forløb uproblematisk, og jeg afsluttede uddannelsen som civilingeniør i 1953. Efter to års værnepligt i marinen med afgangsgad som 1. gradsløjtnant tog jeg traditionen tro til Amerika, hvor jeg var i flere år på forskellige virksomheder i staterne Alabama, Georgia, Wisconsin og Californien.

Som min far tidligere var blevet bedt om at komme hjem for at føre fabrikken videre, blev jeg nu også bedt om at komme hjem, og jeg flyt-

tede i 1957 ind i den sydlige lejlighed på Tranekær, hvor jeg havde adresse, indtil ejendommen blev nedrevet i 1983. Min far havde pådraget sig et mavesår og havde ikke kræfterne til at drive fabrikken på fuld kraft. Hverken min far eller jeg havde ærlig talt særlig flair for egentlig fabriksdrift, men vores held var, at vi gennem årene havde en kerne af gode medarbejdere, heriblandt en meget dygtig værkfører, Nielsen, som tog sig af den daglige drift. Svage perioder indtjeningsmæssigt blev kompenseret ved hjælp af salg af byggegrunde fra Tranekær.

I 1989 ophørte den egentlige fabrikation, som var blevet erstattet mere og mere af import af maskiner fra USA, Canada og England. Fabrikken blev revet ned i 1989, da fabrikationsdelen af virksomheden blev solgt til tre medarbejdere under navnet "Buchtrup Maskinfabriks Eftf.", mens jeg og min hustru Kirsten Buchtrup fortsatte importdelen under navnet "Buchtrup Agro" fra lejede lokaler på Lucernevej i Randers. Fabrikationsdelen gik konkurs i 2001.

Fjerde generation Buchtrup

Importdelen - Buchtrup Agro - fortsættes fra landsbyen Hammershøj i Midtjylland af min søn Michael Poul Buchtrup, der driver importen videre med godt resultat. Michael er uddannet landmand og landbrugstekniker og var inden overtagelsen i Buchtrup Agro ansat otte år som eksportchef i en anden virksomhed.

Buchtrup Agro tilbyder maskiner og service til en bred vifte af kunder. Firmaet sælger specialborde fra en canadisk producent til en lang række mejetærskermærker som New Holland, Agco Ideal, Claas og John Deere.

Der sælges også skårlæggere, mejetærskerskærebørde, grenknusere, buskryddere og en række andre produkter.

Om syv år (i 2029) kan Buchtrup Agro forhåbentlig holde 150-års jubilæum, samme år som jeg kan fejre min 100-års fødselsdag!!?

*Dimitri Poul
Buchtrup på jagt.
Privat foto.*

*Luftfoto fra 1956 af Buchtrups Maskinfabrik på
hjørnet af Hobrovej og Vester Boulevard. Danmark
set fra luften. Det Kongelige Bibliotek.*

Forfatterinfo

Erindringer af Dimitri Poul Buchtrup

Født 1929

Ejer af Buchtrups Maskinfabrik/Buchtrup Agro

Med fotografen rundt i Randers

Af Peter Riisberg Jensen

Redaktionen har fået lov til at bringe et lille udsnit af den lokale fotografs billeder af kendte steder i Randers.

Ingvar Cronhammars værk *Fontænen* fra 2009 virker som et svalt element på Østervold. Samspillet mellem vand, lys og fundamentets blå farve er gennemgående i skulpturen, som spejler omgivelserne og himlen. Mange børn tager sig en lille soppetur i vandet.

Men den smukke Fontæne på Østervold har det med at blive stoppet til med blade, kalk og snavs. Når det sker, må der en rensning til, for indvendig er den faktisk lidt sart og sårbar.

Ingvar Cronhammar (1954-2021) var landets måske mest berømte billedhugger, uddannet ved Aarhus Kunstakademi 1968 – 1971. Ingvar Cronhammar var født i Sverige, men flyttede til Danmark i 1965.